

שימוש ביצירות אמנות בעקבות סיפורי התורה

התנ"ך משמש מקור השראה לאמנים ולסופרים. הם מבטאים ביצירותיהם את האופן שבו הם מזדהים עם הסיפורים. הם מפרשים את התנ"ך בקו, בצבע, במלל או בצליל.

ההתרשמות הראשונית של המתבונן ביצירה היא קודם כול חושית ורגשית. רק לאחר מכן הוא מתעמק בפרטים ועומד על טיבה.

"קריאת תמונה" היא מיומנות נלמדת, וכבר בגיל הרך אפשר לפתח יכולת לקרוא ולפענח תמונה. כשם שמלמדים ילדים לקרוא טקסט, כך אפשר ללמד מיומנות זו של "קריאת תמונה". מיומנות זו תשמש בסיס להבנה של שפת האמנות בעתיד.

התבוננות מעמיקה בתמונה היא דרך נוספת להבנת הסיפור. היא מאפשרת לצופה לחזור על פרטים רלוונטיים עבורו ולהבין טוב יותר את המסופר. השימוש בתמונות בגן מספק הזדמנות נוספת לחזור וללמוד את סיפורי בראשית.

בחגת יצירות אמנות בעקבות סיפורי התורה מן הראוי לתת את הדעת לבעיה העשויה להתעורר: הילד עלול להתרשם מהדמות המצוירת כאילו זו הדמות המקורית, ובכך יצטמצמו ויחסמו גבולות הדמיון שלו. לכן חשוב להכין את הילדים לקריאת החשיפה ליצירות אמנות שנושאן מהתורה ולהסביר להם שהדמות או האירוע בציור הם פרי התרשמותו האישית של האמן, נקודת מבט אישית ולא הדמות המקורית. חלק מן האמנים שיצירותיהם מובאות בערכה נמנעו מלצייר את פרטי הפנים, כנראה גם מסיבה זו.

אחת הדרכים למנוע את קיבעון הדמויות היא לחשוף את הילדים לתמונות של ציירים שונים בנושא זהה. כך נאפשר להם להבחין בנקודות מבט שונות על אותו נושא. אפשרות נוספת – להציג שתיים-שלוש תמונות שונות של אותו אמן בנושא מסוים. כך הם יבינו שהאמן מביע את התרשמותו באופנים שונים, או שראה את הדברים ראייה אחרת בזמן אחר, נתן פרשנות שונה לאותו רעיון בזמן שונה וכו'.

מתי להציג את היצירה האמנותית?
תחילה יש לאפשר לילדים להביע את התרשמותם מהסיפור בציור אישי, ביצירה בחומרים שונים, במלל או בצליל. רק לאחר מכן יש לחשוף אותם ליצירותיהם של אמנים ולדרך שבה הם שיקפו את התרשמותם.*
ילדים יביעו את הרגשתם ביחס ליצירה, ישאלו שאלות ויבטאו כיצד הם "מתחברים" אליה.

* הצעת פעילויות בעקבות סיפורי התורה – ראו במבוא.

שימוש בצילומים
מומלץ להשתמש בצילומים שבערכה ובצילומים נוספים להבהרת מושגים: אתרים, נופים, בעלי חיים, צמחים, מפצים לא מוכרים וכד'. הצילומים מסייעים להמחשה ומבהירים לילדים מושגים שאינם ידועים להם הקשורים בסיפור המקראי, כגון: צאן, בקר, מדבר, גמל וכו'.
הצילום ממחיש את הרגשות המקראיים ומסייע להבנת הסיפור המקראי.
אפשר להציג את הצילומים לפני השמעת הסיפור או במהלכו.

התמונות בערכה

המבחר המוצע בערכה כולל:

- * תמונות בודדות בנושאים שונים.
- * קבוצות תמונות שנושאן זהה, שכל אחת מהן מדגישה נקודת התחשבות וסגנון ציור של אמן אחר לאותו סיפור. מטרת הגיוון – "לשדר" לילד שאפשר להבין את המסופר בדרכים שונות מכיוון שאין אנו יודעים כיצד נראו הדברים בתקופת המקרא.
- אין בסדר הצגת התמונות כדי לרמוז על סדר השיבוטן. כל גננת תקבע את סדר הצגת התמונות על פי שיקוליה.
- * שתי תמונות של אותו אמן לנושא זהה, תמונות המצגות נקודות מבט שונות של אותו אדם.

לכל תמונה (או קבוצת תמונות בנושא אחד) מוצגות פעילויות שונות. פעילויות אלה עשויות לסייע לילדים להתבונן ביצירות האמנות הקשורות לסיפורי התורה. הן מציעות מבחר כלים דרכים להבנת הסיפור המקראי ששמעו מפני הגננת.

הילדים יבחנו את היצירה על כל פרטיה: תנוחת גוף של הדמויות, לבוש, יחסים בין הדמויות, הפעות פנים, רקע, צבע וכו'. לאחר מכן הם ישוו את היצירה עם הסיפור ששמעו וישמנו לב לדמיון ולשוני ביניהם. הם יבדקו מה בחר האמן לחדגיש, מה הוא השמיט מהטקסט, עד כמה תואמת היצירה את הכתוב ובעיקר כיצד "מתחבר" האמן אל הטקסט. נוסף לכך הם ישוו את היצירה עם יצירות אחרות באותו נושא ופתחו חשיבה יצירתית: מה הרגישה הדמות בתמונה, מה היא הייתה אומרת וכד'.

- הרחבת נטות ביצירת אמנות
 - * הצגת התמונה
 - * העלאת רשמים
 - * דיון בתמונה [מקרא ופרשנות]
 - * השמעת סיפור התמונה
 - * הצעת שם לתמונה וציון השם שנתן לה האמן [יש לקבל כל שם הגיוני שהילדים יציעו ורק לאחר מכן הגנת תאמר את שמה המקורי של התמונה.]
 - * ציור התמונה בטכניקה דומה או שונה
 - * מבחר פעילויות שונות בעקבות ההתבוננות בתמונה.
- מבנה זה יחזור בכל תמונה. חזרה זו תסייע לילדים להפנים את המבנה התבניתי והדבר יקל על העבודה עם יצירות אמנות בהמשך.

דברי הסבר והרחבה על האורים לספר בראשית. פרי עטו של שלמה גולדשמידט
 האורים מתארים התרחשויות מחיי האבות. אמנם רבים חוששים מאורים מסוג זה, מתוך יחס של
 יראת כבוד לדמויות שבספר, אך הם שוכחים כי לא כד נהגו אבותינו. הם אהבו לעטר את בתי הכנסת
 בציורים ובתמונות שנושאייהם לקוחים מסיפורי התנ"ך. עידן, לדוגמה, שרידי בית הכנסת בדורא אירופוס
 מתקופת התנאים, ובהם עשרות פֶּרְסוֹת המתארות את סיפורי המקרא ואגדות חז"ל, או ציורי הפסיפס
 הנהדרים ששרדו בארץ מתקופת האמוראים. דוגמאות רבות של אורים מצויות בכתבי יד ששרדו מימי
 הביניים, מספרד ומאצות אשכנז. בכלן נראה לעינינו הרצון ליפות, לפאר ולהדר חפצי קדושה, ספרים
 ובתי כנסת, בשפע של תמונות מן המקרא. כל תקופה מצאה לה סגנון משלה ותפיסה אמנותית המיוחדת
 לה, והדברים נעשו בהסכמת מנהיגי הדור וחכמיו. יש לזכור את תפקידה של התמונה כגירוי וכאמצעי
 ליצירת מעורבות, ובמיוחד את תפקידה בחזרה על הנלמד כדי להזכיר נשכחות ולחדש את החוויה. הילד
 יתבונן בתמונה ויזכור מחדש את מה שהמורה החיה לפניו בשיעור האחרון, ימצא את הדרך חזרה אל
 הסיפור המקראי ההוא, וידע לספר אותו בלשונוהו ולעתים אף בלשון הספר.

מתוך: שלמה גולדשמידט, **אורים לספר בראשית**
 הוצאת משרד החינוך, המרכזיות הפדגוגיות, תש"ל

נעלי חיים,
 ויום ידועים

ל אמן אחר
 מכיוון שאין

מונות על פי

יום.

שיע לילדים
 גנת הסיפור

יות, תבעות
 שוני בניחים.

את הכתוב,
 חרות באותו

תמונות בנושא תיבת נח

שתי התמונות הבאות מביעות את התרשמותם של שני אמנים שונים מסיפור תיבת נח.

1. שם התמונה: תיבת נח

הצייר: וון אוסקר לסק; נולד בבלגיה ב-1528, מת ב-1598.

נושא התמונה: "ומכל החי מכל בשר, שנים מפל תביא אל התבה להחית אתך, זכר ונקבה יחדיו" (בראשית ו, יט).

הטכניקה: לא ידועה.

סיכור התמונה

בתמונה נראים בעלי חיים הצועדים בשורות מסודרות במעלה החר ועושים דרכם אל התבה. שניים שניים, זכר ונקבה, הם באים אל התבה, ומחזיות הסהורות באים שבעה שבעה.

מעל פסגת ההרים, בקו הרקיע, אפשר להבחין בעופות ובעלי כנף ממינים שונים. במרכז התמונה נראות דמויות, וסביר להניח שאלה נח ובניו.

התמונה יוצרת תחושה של נחירה המוגנת מכל עבר ומכל הר, הלכה בתלם, זה אחר זה לכיוון היעד, לכיוון התבה.

אפשר לזהות בבירור את בעלי החיים שבקדמת התמונה, וככל שהם רחוקים יותר הם מצוירים בקווים מרומזים בלבד אך ברורים להפלא.

בתמונה מוצגים כל סוגי בעלי החיים: העוף, הבהמה, החיה וכל רמש האדמה. הדגשת המרחב והקטנת גודלם של בעלי החיים ככל שהם מתרחקים מעיני הצופה יוצרת תחושה של עומק.

הצעות לסטיליות

* הבעת רשמים מן התמונה.

* ציור בעלי החיים בתמונה. רצוי להשתמש באיכות מגדלת ולנסות לעמוד על הפרטים השונים הניתנים לאיור.

- * העמדת מראות בצדי התמונה כדי להכפיל את המרחב ולהעצים את החוויה.
- * דיון: מדוע צייר האמן את נוח ומשפחתו במרכז התמונה? האם לחיות היה נוח בתיבה?
- * השמעת סיפור התמונה.
- * הצעת שם לתמונה, דיון בשמות שהילדים יציעו והצגת השם שנתן האמן.
- * ציור התמונה.

ציור: זון אוסקר לסק, תיבת נח, תחילת המאה ה-20, וינה

2. שם התמונה: סיפור נח

הצ"ר: תיאודור דה ברך, 1528-1598, בלגיה.
נושא התמונה: "ויצא נח וּבניו ואשתו וּנשי בניו אִתּוֹ... וַיֵּן נח מִזֶּבֶחַ לַיהוָה... וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנְּחִיחַ, וַאֲמַר ה' אֵל לִבּוֹ לֹא אֶסְפֵּךְ לְקַלְל עוֹד אֶת הָאָדָמָה..." (בראשית ת, יח-כא).
הסכנינות: הדפס צבע מתוך כתב יד.

סיפור התמונה

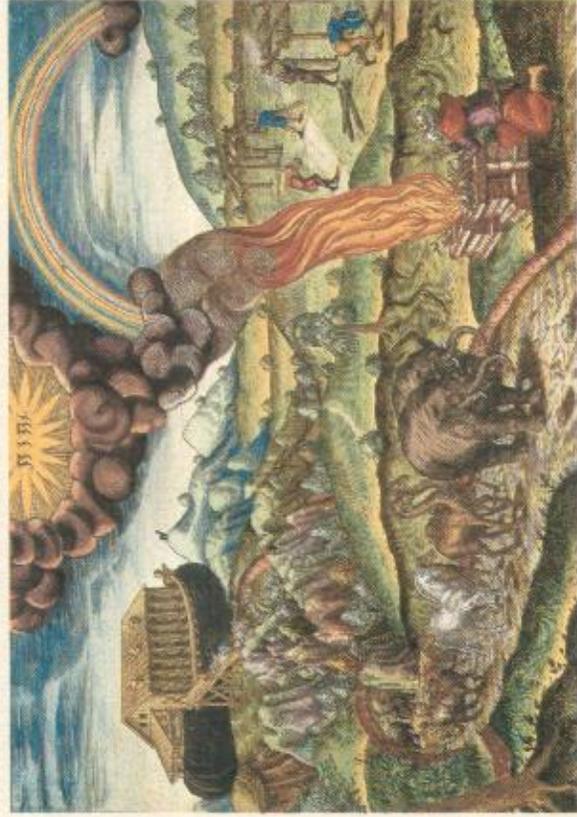
התמונה מתארת כמה שלבים של הסיפור:
התצבת נחה על הרי אררט,
היצאה מן התיבה,
הקרבת קרבן תודה על ידי נח,
הקשת בענן והבטחת ה' לא להביא יותר מכול על הארץ,
הבנייה המתחדשת על ידי בני נח.
ניכרת בתמונה תכונה של עשייה ויצירה; מודגשת תנועתיות דינמיות של החיות ושל החדמויות.
אפשר להבחין בקשר החזק בין נח לבוראו: נח כורע על ברכיו על יד המזבח שבנה.
תנוחת הגוף ותנועות הידיים והראש מביעות תודה. נח נושא תפילה לכורא עלים.
כמו כן אפשר להבחין בבירור במזבח, באש ובעשן המיתמר השמימית. משמע שיה מקבל את הקרבן.
הקשת בענן מציינת את קיום התבטחה.
ניתן לראות את מה שנותר לאחר המבול: החרים והעצים שעל ראשי ההרים. על רקע זה בולטת מאוד הבנייה מחדש.

האבנים בתמונה

בתמונה יש צבעוניות רבה, היא כוללת את כל צבעי הקשת.
דמותו של נח בולטת מאוד בבגדיו האדומים המתמזגים עם צבעי הצהוב והאדום של האש.
התמונה מוארת מאוד. אור השמש שוטף את כל היקום, רמז לתקווה ולהתחדשות.
היבשה מאופיינת בצבע ירוק על גווני השונים, רמז לצמיחה ולהתחדשות.

הצעות לפעילויות

- * הצגת התמונה והבעת רשמים ממנה.
- * זיהוי בעלי החיים היוצאים מן התיבה.
- * האזנה לקולות שהיינו שומעים לו היינו שם:
 - קולות החיות, צהלת השמחה ביציאה מהתיבה
 - קולות של בני נח בשעת הבנייה
 - קולות של בנייה.
- * השערה: אילו הייתי נח – איזו תפילת הודיה הייתי נושא לה? (נכתוב את תפילות הילדים).
- * השמעת סיפור התמונה.
- * הצעת שם לתמונה, דיון בשמות שהילדים יציעו, הצגת השם שנתן האמן לתמונה.
- * ציור התמונה.
- * כיור התמונה בטינית "בעולם הקטן" או על משטחי קרטון.

ציור: תיאודור דה ברי, תיבת נח, 1563, אוסף ארכיון היסטורי נמ, וינסנס
© Photo: Lauros Giraudon

תמונה בנושא מתן כבוד

שם התמונה: "יקח שם ויפת את השמלה וישמו על שכם שניהם"

תצויר: אברהם ישפיל, נולד בפולין ב-1894, עלה ארצה ב-1933 והשתקע בחיפה. נצר למשפחה חסידית כדי להבין את הדמות שאותה בקש לצייר על הכד הוא למד היטב את הפסוקים המתאימים בעזרת רש"י, רד"ק ואונקלוס.

הטכניקה: הדפסים צבעוניים.
נושא התמונה: "יקח שם ויפת את השמלה וישמו על שכם שניהם וילכו אחרנית וילכסו את ערות אביהם, ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו" (בראשית ט', כג).

סיכור התמונה

שם ויפת ממוקמים במרכז התמונה. שמלת אביהם בולטת בשל צבעה הבהיר על הרקע הכהה. אפשר שבכך רצה האמן להבליט ולהאיר את מעשיהם החיוביים. דמותו של חם מצוירת בצבעים כהים ועל רקע כהה יותר.

הדמויות לבושות בסגנון תנ"כי, בשמלות ובאבנטים. פני הדמויות חסרות פרטים וחדבר מאפשר לילדים להשלים את הדמויות בדמיונם ולא לחשוב שהדמות היא דמות המקורית. הצלילת הכחה של רגלי נח מעידה על רגישותו של האמן לכבודו של נח ועל רצונו לטשטש את מעורבותו. הרקע לתמונה מורכב מצורות הנדסיות שונות היוצרות תחושה של מקום מגורים – אוהל בעל פתחים. התמונה מצוירת בקווים ובנקודות. הקווים יוצרים את שיפולי הכד.

פניהם של שם ויפת חסרות הבעה, ואילו פניו של חם פעור כאילו הוא מדבר אתם, ככתוב בפסוק: "ויגד לשני אחיו...".

האמן מגיע לתכלית הפשוטה ביצירתו. הוא נמנע בקפידה מלהשתמש באלמנטים שאינם נראים לו נחוצים ביותר. תיאוריו צוללים ובעלי ביטוי ראשוני.

הצבעים בתמונה
 לתמונה רקע צבעוני עשיר ורביעוני (כחול, ירוק, צהוב, אדום וחום), ואילו הדמויות הן חד־גוניות. הדמויות של שם ויפת (במרכז) צבועות בצבע זהה – חום בהיר. הן בולטות על רקע השמלה הלבנה. גם צלליות רגליו של נח בולטות על רקע המצעים הלבנים.
 העמדת הדמויות על הרקע הבהיר בא אולי לרמז על הצגתן באור חיוני.
 בגודל של חם, העומד בצד, צבועים בגוון אחר של חום, גוון כהה יותר, המעמיד אותו כאילו באור אחר.

- הצעות לפעילויות
- * המחזה של אחיזת השמלה כשפניהם אחרנית.
 - * השמעת סיפור התמונה.
 - * העלאת השערות: מה אומר חם לפת?
 (נצמיד לתמונה שקף שעליו מצוירת "בועת דיבור" ובתוכה נכתוב את דברי הילדים).
 - * פיתוח דמיון:
 מה אפשר להבין מתנועות ידיו של חם?
 מה לבשו בניו של נח?
 כיצד מרגיש נח?
 כיצד היית נוהג לו היית במקום אחד האחים?
 התאמת פתגם: איזה פתגם אפשר להתאים לנושא?
 הצעת שם לתמונה וציון השם המקורי של התמונה.
 ציור התמונה בטכניקה דומה
 (בקווים ובנקודות ובהבלטות הגוונים הכהים לעומת הבהירים).

ציור: אברהם ששיל

* ויקח שם ויפת את השמלה וישמו על שכם שניהם"
 אוסף סטודיו יששיל, טבריה, באדיבות משפחת האמן

זוח חסידית.
 נחום בעזרת
 ירות אביהם,
 זכרות, אפשר
 ירום ועל רקע
 אפשר לילדים
 ליות הכחה של
 בעל מתחים.
 בפסוק: "ויגד
 אים לו נחוצים

תמונת בנושא מגדל בבל

שם התמונה: מגדל בבל

הציר: פיטר ברויגל. נולד בבליה ב-1525 ומת ב-1569. בן למשפחת איכרים. מכונה צ'יר האיכרים. חיזק מגדל לילי הצ'ירים של האסכולה הפלמית ונדע גם כצ'יר של תמונות בנושאים מן התנ"ך. מתמפורסמות שבתן - "מגדל בבל" (1563) הנמצאת כיום במוזיאון באמסטרדם.

הטכניקה: שמן על בד.
נושא התמונה: "ואמר הכה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם, פן נפיץ על פני כל הארץ" (בראשית י"א, ד').

סיפור התמונה

המגדל מרשים בגדלו ובעוצמתו ביחס למבנים האחרים המצויים סביב וביחס לדמויות הנראות קטנות כל כך לידו. הבחנה זו מבחירה ומחדדת את תפיסת גדלו של המגדל. המגדל מגיע עד לעננים ומזכיר בצורתו מבצר או מצודה. בעירה ניכרת היטב התכונה של עבדות הבנייה, כמו סידות חלבנים והרמתם בעזרת מוטות על המבנה עצמו נראים פגומים, סולמות ומנופים.

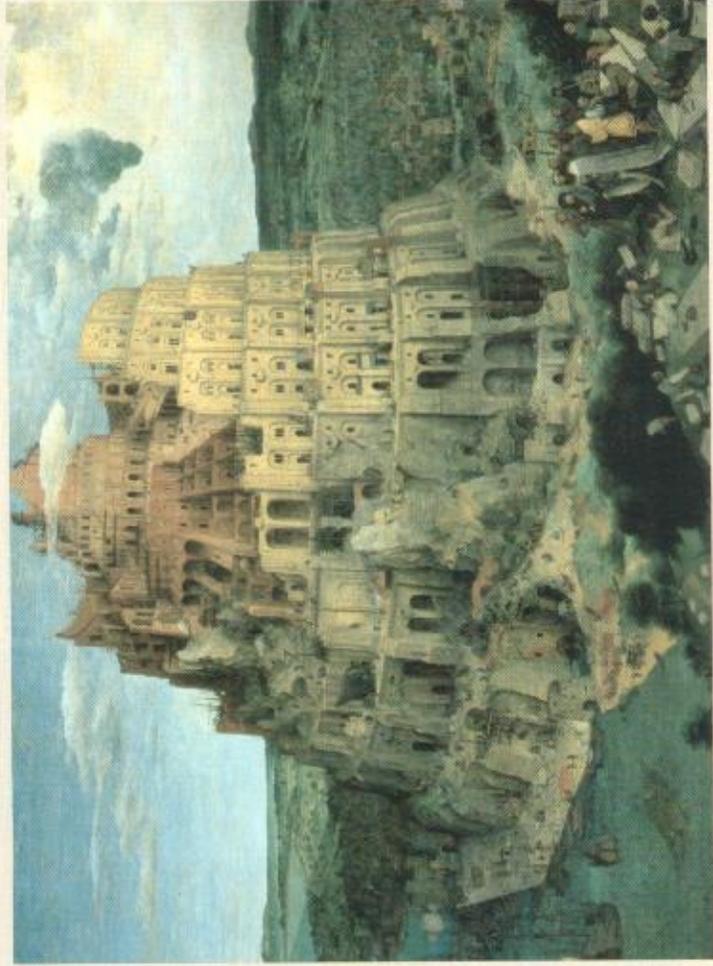
האבנים בתמונה

המגדל מודגש היטב באבני החזב ובגווני הכהירים על הרקע הכהה. אבני הרקע, כחול ירוק וחום, מציינים ים, צמחייה יבשה. חלקו הימני של המגדל, המודגש בצבע חום כהה, ממקד את עיני הצופה ונא לרמז על הפסקת הבנייה כמו שכתוב "וחדלו לבנות את העיר".

הצעות לפעילויות

- * פיתוח דמיון: כיצד נראו הדמויות, הבתים, העצים וכו' לבנאים שהיו בראש המגדל? כיצד נראה המגדל לאנשים שנמצאו למטה?

- מה היתה הרגשתם של הבנאים כשנאלצו להפסיק את הבנייה?
- * התבוננו בתמונה באמצעות זכוכית מגדלת כדי לגלות כלי עבודה.
- * ציור חופשי של הילדים להבעת התרשמותם ממגדל בבל (מוצע לתלות את כל הציורים על לוח. תלייה מרוכזת מאפשרת לילדים להשוות את ציוריהם ולהבחין בנקודות מבט שונות של חבריהם. הדבר מחזק את תחושת החוויה).
- * התנסות בבניית מגדלים במרכז הבנייה. התנסות או עשויה לסייע לילדים להבין שבסיס רחב הנו תנאי חשוב ליציבותו של המגדל.
- * בניה של מגדלים תלת־ממדיים מחומרים שונים או כיור מגדלים.
- * הצעת שם לתמונה, ציון השם שנתן לה האמן.
- * ציור התמונה וסיפורה.

ציור: פיטר ברויגל, מגדל בבל, 1563, מוזיאון לתולדות האמנות, וינה. *Photo: A.S.A.P / Bridgeman Art Library*

עיון האיורים. היה
 ונן "ד. מהמפורסמות

טוץ על פני כל הארץ"

ויות חטאות קטנות
 ע עז לעננים ומאכזר

ות מוטות. על המבנה

וע, כחול ירוק וחום,

על המסקת הבנייה,

תמונות בנושא גירוש הגר

ארבע תמונות של שלושה ציירים: התמונה הראשונה – של שטיינהרט – מבלטה את אברהם ואת תחושתו בעת הפרידה מבנו ישמעאל. התמונה השנייה – של ישליל – היא סריפטיבון, כלומר תמונה המורכבת משלוש סצנות המבטאות את השתלשלות הסיפור. שתי תמונות נוספות – של שלאנגר – מצגות שני חלקים של הסיפור.

1. שם התמונה: אברהם מגיש את הגר ואח ישמעאל

הצייר: יעקב שטיינהרט. נולד בפולין ב1877 ומת בישראל ב1968. חי ופעל בארץ כ־35 שנה. גר בירושלים ואף נבחר ליקיר העיר. בימי מלחמת העולם הראשונה, כאשר גילה את הקהילה היהודית, החל לצייר תמונות מעולם התנ"ך ושארף להציג בהם מסר רציונלי וברור.

הטכניקה: שמן על בד.

נושא התמונה: "ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה, כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק. וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו" (בראשית כא, י-יא).

סיפור התמונה

האמן מדגיש בתמונה את צערן של אברהם, הכא בימים, בעת גירוש בנו בכורו.

האור והצל מדגשים מאוד ביצירה זו.

שתי הצללות הקטנות, של הגר וישמעאל, מוצגות בתבלטה על הרקע הכהה. נראה כאילו הן מגיחות מתוך הצללים המקיפים את אברהם אל עבר האור המסמל את המדבר ואת עתידם האחר.

דמותו של אברהם בולטת באמצעות האור על הרקע הכהה. לניגודים בין הכהיר לכהה, בין האור לחושך, יש גם משמעות רגשית, משמעות הנעה בין פסימיות לאופטימיות ותקווה: הפסימיות שבגירוש ובפרידה מול האופטימיות של מימוש הבטחת ה' "וגם את בן האמה לגוי אשלימו".

האמן החליט למוג את הגר ואת ישמעאל עם המבעות שסביבם כאופן שניתן עדיין לזהות אותם.

האבנים בתמונה

ביצירה בולט הנגד בין הצבעים הכהירים לכהים. האמן השתמש בנוגים רבים של שני צבעים בלבד –

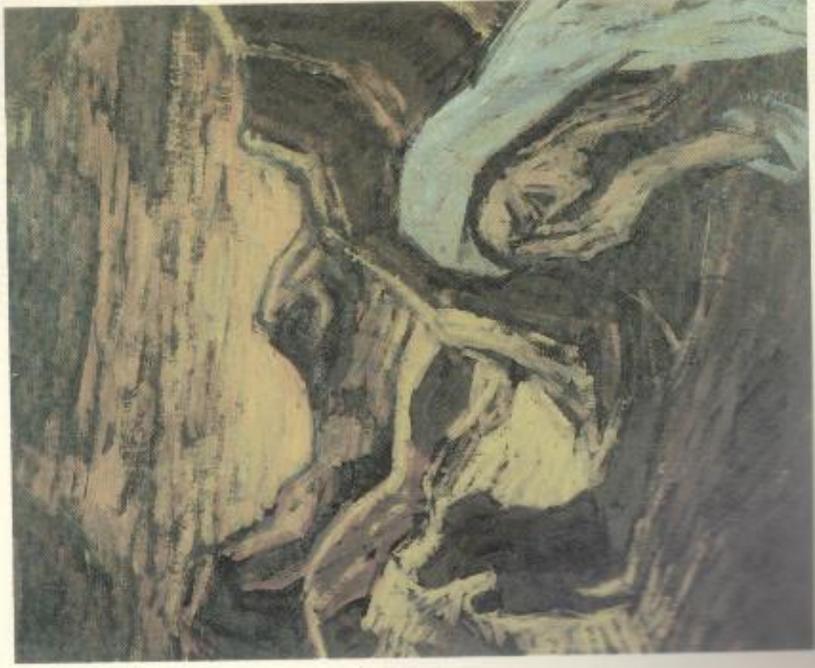
צחוב וחום. הצבע הצחוב על גווני השונים דומיננטי מאוד ומביע תקווה ואופטימיות, ואילו החום הכהה על גווני השונים מביע את העצב המשתקף בפניו של אברהם בעת הגירוש. הצבע הצחוב נמצא באופן בכיוון שאילו הולכים הגר וישמעאל, דבר הבא להדגיש את התקווה ואת האופטימיות בעתידו של ישמעאל. צחוב השמים מסמל את הטוהר ואת הזוהר ביצירה האמנותית. הצבע הצחוב מסמל גם את החליכה במדבר השחון והיבש, את דיונות החול.

דמותו של אברהם בולטת על הרקע הכהה. פניו וידיו בהירות וכן גלימתו בצבע לבן בוהק – שוב סמל לטוהר המידות.

משחק הצבעים היפה מדגיש לצופה את הרעיון המובע בתמונה: צער מול תקווה.

הצעות לפעילויות

- * הבעת רשמים מן התמונה.
- * התייחסות לתנוחות הגוף ולהבעות פנים כביטוי להבעת רגשות. לדוגמה: ראשו של אברהם מורכב וידו על מצחו. מה אפשר להבין מתנוחה זו?
- * העלאת השערות: מה היו המחשבות של כל אחת מהדמויות ברגע הפרידה?
- * השמעת סיפור התמונה.
- * הצעת שם לתמונה וציון השם שנתן לה האמן.
- * ציור התמונה.
- * התנסות בציור ובחדבקה בגוונים מנוגדים – כהה ובהיר (ציור אובייקט בצבעים בהירים על גבי רקע כהה ולהפך – ציור כהה על גבי רקע בהיר). רצוי להתנסות בציור בצבעי פחם, בצבעי גיר ובצבעי גואש.
- * התנסות במשחקי אור וצל: הכנת דמויות בצבע כהה והצגתן בתאטרון צלליות.
- * מילוי משטח בעיפרון כך כרקע לציור באמצעות מחק (שימוש במחק ככלי ציור).
- * שילוב של מדע ואמנות: משחקי אור וצל להבנת העיקרון שכל גוף מואר מפיל צל, וכיוונו יהיה תמיד בניגוד לכיוון של מקור האור.

ציור: יעקב שטיינהרט, אברהם מורש את תור ואת ישמעאל, 1964, אוסף מרכזי וצמירה אנסברי, באוניברסיטת טקסס, אוסטין.

2. שם התמונה: שילוח הגר

הצירי: אברהם ישפיל

הטכניקה: הדפסים צבעוניים.

נושא התמונה: "יששכר אברהם בנקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר, שם על שכמה ואת הילד וישלחם, ותלך ותתע במדבר באר שבע" (בראשית כא, יד).

סיכור התמונה

בתמונה שלוש סצנות המהוות יחד רצף סיפורי. יצירת אמנות מעין זו, המחולקת לכמה חלקים, נקראת טריפטיכון.

החלק הראשון, מימין, מתאר את שילוח הגר. אברהם מלווה את הגר וישמעאל בדרכם למדבר.

החלק השני מתאר את הגר היושבת מנגד הילד ואת המלאך המדבר אליה.

החלק השלישי מתאר את הגר הרואה סוף סוף את באר המים ומתקברת לעברה כדי להשקות את בנה. החלק השלישי מתאר את הגר הכפופה של הגר וידיה הצמודות לגוף אברהם להגר ובין הגר לבנה. ואילו בתמונה האמצעית – ישיבתה הכפופה של הגר וידיה הצמודות לגוף אברהם מצוקה ועצב.

פני הדמויות חסרות פרטים. ביצירה זו של האמן יכול הילד לצייר את הדמויות על פי התרשמותו מהסיפור ועל פי דמיונו.

הדמויות נמצאות על רקע כהה, דבר המסמל אולי פסימיות, מצב זמני קשה. ואילו המלאך והרקע שלו מוצגים בצבעים בהירים, רמז לאופטימיות ולתקווה.

המלאך ממקד את מבטו של הצופה בשל מקומו במרכז התמונה, צורתו המיוחדת וצבעו הבהיר הבלט על הרקע הכהה יותר. פני המלאך אינם נראים, הם מופגים כלפי מטה, אל הגר.

בתמונה הראשונה יש עצים רבים והדבר מעיד על מקום יישוב. בתמונה האמצעית – נוף מדברי ושיח בודד (המצביע על הימצאות מים בסביבה), שעל פי המסופר במקרא הגר השליכה תחתיו את בנה ישמעאל. בתמונה השלישית – שני עצים בודדים המעידים על הימצאות מים במקום.

בגיהם של הדמויות וכיוויו הראש אופייניים לתקופה.

התמונה עשויה מקווים ונקודות והניגוד בין הצבעים הבהירים והכהים מודגש מאוד. התמונה נושאת אופי גאומטרי ועם זאת יש לה מבנה ציורי. יחס ברור בין צורה לצורה ובין צבע לצבע משווים לה הרמוניה של שלוה.

הצבעים בתמונה הצבעונית מתחלקת לשניים: מחד גיסא גוני החום של האדמה והירוק של הצומח, שהם כהים ואפוריים קמעא, ומאידך גיסא צבעי התכלת והלבן הבהירים והרעננים. ניגודים חדים אלה מבטאים כנראה אופטימיות ותקווה מול פסימיות.

הצעות לפעילויות

- * צילום התמונה וגירתה לשלושת חלקיה (הילדים ירפו אותה מחדש על פי הרצף הסיפורי, מעין תצף).
- * צילום התמונה, הדבקת חלק אחד או שניים על גבי נייר לבן התחום לשלושה חלקים, והשלמת החלקים החסרים על פי הסיפור.
- * האזנה לקולות השונים, כגון: אילו היינו במקום בשעת ההתרחשות, אילו קולות היינו שומעים: מה אומר אברהם להגר בעת שילוחה; מה אומרת הגר לבנה בצאתם לדרך; מה אומרת הגר לבנה כשהיא מגלה מקור מים; מה אומר ישמעאל לאמו בשעה שהיא מניחה אותו בין השיחים; דיון: אילו "הייתם" הגר, מה הייתם עושים במקומה; השמעת סיפור התמונה.
- * מתן שם לתמונה ואחר כך ציון השם שהאמן נתן לה.
- * ציור התמונה בטכניקה דומה (נקודות וקווים).

ציור: אברהם ישכיל, אברהם מגרש את הגר, אוסף סטודיו ישכיל, טבריה, באדיבות משפחת האמן

שכמה ואת הילד

החלקים, נקראת

ס למדבר.

לחשקות את בנה.

בתנועות הידיים

יחוט של קרבה בין

דיות הצמודות לגוף

ורשמותו מהסיפור

ומלאך והרקע שלו

בנו הבחיר הבולט

נוף מדברי ושיח

ואת בנה ישמעאל.

3-4. שם התמונות: אברהם מנרש את הנר.

הציייר: שמואל שליינגר, חי בין השנים 1896-1986. נולד בעיר קולו שבפולין למשפחה דתית מאוד. הרכיב לציייר בנושאים יהודיים – דמויות יהודיות, תפילה ליל הכותל, יהודי עם סליח וכד' – וכן ציורים מוחתנ'ד. סגנונו מגוון. ציוריו משקפים נאמנות למקורות, פשטות ואהבה לסיפור המקראי.

הטכניקה: שמן על בד.

נושא התמונות: "ישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחתם מיים והנן אל הנר, שם על שמה ואת הילד וישלח'ה, ותלך ותתע במדבר באר שבע" [בראשית כא, יד].

סיפור התמונות

לתמונות עיצוב נאיבי, נטול פרטים, ולא אחת הסגנון שטוח. לעומת זאת, האור בונה נפחיות ועגלגלה בדמויות. פני הדמויות חסרות פרטים, עובדה המאפשרת לילדים להשלים אותם על פי דמיונם.

לתנועות הגוף והידיים יש משמעות רבה והן מבטאות את החתרשות: שרה מכונסת בתוך עצמה וידיה אינן נראות כלל. אברהם מלווה את הנר וישמעאל בתנועת ידו. הנר וישמעאל אווזים יד ביד, תנועות ידיהם סגורות ומביעות עצבות-מה. אפשר להבחין בחמת המים בידה השמאלית של הנר וכן בצידה לדרך המונחת על ראשה.

התמונה השנייה מתארת את המשכו של הסיפור המקראי: הנר וישמעאל נמצאים בלב המדבר לאחר הלכת. ייתכן שהם נחים. אפשר להבחין בצמחייה היבשה לעומת הצמחייה הירוקה בתמונה הראשונה. ידח המושטת של הנר מביעה את דאגתה לבנה. ישמעאל שרוע על האדמה ותנוחות ידיו מצביעות על רפיון גופו.

האבנים בתמונות

הצבעוניות בתמונות יוצרת תחושה של הימצאות במדבר. הצבע השולט הוא חום לעווני השונים, כצבע המדבר. התמונות בנוונים חמים – צהוב וחום. צבע בגדין של אברהם מתמזג בצבעי המדבר, ואילו בגדי שרה והנר בנוונים הכחולים יוצרים נגוד לפסטורליות המדברית.

הנגוד בצבע בגדיהם של הנר וישמעאל (כחול ולבן) בולט על רקע צבעי המדבר ומבליט את מרכזיותם בסיפור, ואילו דמויותיהם של אברהם ושרה נמצאות כאילו ברקע מרוחקות יותר. קו כהה תוחם את גבולותיהן של הצורות.

הצעות לפעילויות

- * הצגה של שתי התמונות יחד.
- * התבוננות בתמונות והעלאת רשמים מהן.
- * השמעת סיפור התמונות.
- * פיתוח דמיון: מה חושבת כל אחת מהדמויות:
 - תנועת ידו של אברהם מרמזת שהוא מדבר אל הגר וישמעאל. מה הוא אומר להם?
 - נניח שקף על התמונה, נצייר עליו מעין "בועות" של דיבור ומחשבה (היוצאות מפיהו של הדמות) ובתוכן נכתוב את דברי הילדים מה אומרות או מה חושבות הדמויות.
 - לחלופין, הילדים יציירו את הדמויות ואליהן נצמיד את בועות המחשבה.
- * הכנת רקע מדברי: לחול ים נוסף גוונים שונים של צבעי אדמה כדי לקבל צבעי מדבר (הדומים לאלה שבתמונה). הילדים ידביקו את החול על משטח, ייצרו נוף מדברי ועליו יוסיפו דמויות ופרטים נוספים (חמת מים, עצים וכד').
- * הצעת שם לתמונה והצגת השם שנתן האמן.

ציור: שמואל שלינגר, אברהם מנרש את הגר, אוסף המוזיאון הפתוח, תפן, באדיבות המוזיאון

ישמואל למשפחה דתית מאוד. הרבה
יד עם טלית וכד' – וכן ציורים מהתנ"ך.
סיפור המקראי.

אל הגר, שם על שמה ואת הילד וישלחָה,

ומת זאת, האור בונה נפחיות עגלגלה
לחשלים אותם על פי דמיונם.

זוהי וישמעאל אוהזים יד ביד, תנועות
זוהי השמאליות של הגר וכן בצידה לדרך

וישמעאל נמצאים בלב המדבר לאחר
הצמחייה הירוקה בתמונה הראשונה.
על האדמה ותנוחות ידו מצביעות על

ושלט הוא חום לגווני השונים, כצבעי
חום מותמוג בצבעי המדבר, ואילו בגדי

ו צבעי המדבר ומבליט את מרכזיותם
ע, מרוחקות יותר. קו כהה תוחם את

תמונות בנושא המפגש בין העבד ורבקה

שתי תמונות המביעות התרשמויות שונות של אמנים שונים בנושא אחד.

1. שם התמונה: רבקה ליד הבאר

הצייר: מארק שאגאל, 1887-1968.

צייר יהודי, נולד ברוסיה והי בצרפת. הרבה לצייר דמויות תנכ"יות אשר משלבות יחד מציאות, חלומות ואיברונות, כשאר יצירותיו. ציור התנ"ך שלו הן יצירות שמן גדולות המשלבות כמה אירועים דמויות. השילוב מקנה לסיפור התנ"ך רובדז משמעות אחדים בחלל ובזמן.

נושא התמונה: "והנער טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה, ותרד העינה ותמלא כדה ותעל" (בראשית כד, טז).

טכניקה: שמן על בד.

סיכור התמונה

השם שנתן האמן לתמונה – "רבקה ליד הבאר" – מרמז על מקומה המרכזי של רבקה בתמונה, ואכן כך היא מוצגת – במרכז התמונה.

האמן הבלוי את קפייה כהדגישו את בגדיה הנאים, את העדיים שלגופה (הצמידים על ידיה, העיגולים באוזניה והתכשיט שלראשה) ואת שיערה המסודר בקפידה.

זקופות קומתה, הכד שלראשה ותנוחת ידיה – כל אלה יוצרים את דמות רבקה השואבת. הקשר בין רבקה והעבד, הניצב מאחוריה, בא לידי ביטוי במבטו האוחד והמשותף.

בצד ימין של התמונה יש שתי דמויות וכן עץ דקל המרמז כנראה על הימצאות מים במקום. התמונה יוצרת אווירה מדברית רוגעת.

האבשים בתמונה

הצבעים מחלקים את התמונה לשני חלקים ברורים וכאמצע ניצבות הדמויות. האמן השתמש בנוונים רבים של צבעים שקטים, דבר המשרה פסטורליות ורוגע. אין עומס בצבעים. לעומת זאת, הצבע השולט בבגדיה של רבקה הוא האדום, צבע המסמך את עינו של הצופה. האור מדייש את פניהם של רבקה ואליעזר ואת הכד שעל ראשה.

2. שם התמונה: רבקה ואליעזר

הצייר: ברטלומה אסטבן מורילין, 1617-1682. צייר ספרדי, יליד סביליה. הרבה לצייר על נושאי דת. ציוריו התנ"כיים מאופיינים בסגנון "ערפילי": רכות, צבעוניות יתרה וניצול האפקט של אור בהיר המכוון להאציל השראה מיסטית על המתואר.

הטכניקה: שמן על בד.

נושא התמונה: "הנה אנכי ונבי על עין המים, ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים. והיה הנעך אשר אמר אליה 'הסי נא כדך ואשתה' ואמרה 'שתה וגם גמליך אשקה', אותה הכתף לעבדך לצחק" (בראשית כד, יג-יד).

סיפור התמונה

התמונה מביטאת את מקום ההתרחשות: ליד הבאר. מרכיזיותה של הבאר מובלטת על ידי השואבות העומדות סביבה.

תנועת השואבות, תנוחת גופן ומבטן המופנה אל אלעזר יוצרים דינמיקה ומדגישים את ההתרחשות בתמונה.

האור מבלט בהדגשה יתרה את יופי פניהן של השואבות.

מבטה של רבקה מופנה אליהן, אולי מתוך בושה וניעות.

לבושן של הדמויות, כולל של העבד, הוא מהודר.

מבדע לדמויות אפשר להבחין במקום יישוב, ובצד שמאל של התמונה נראים גמלים.

הצבעים בתמונה

הלקה העליון של התמונה בולט בשל הגוונים הבהירים ובשל האור החזק, ואילו לחלקה התחתון צבעים כהים. הצבעים השולטים בתמונה הם: חום לוונין, כחול-ירוק ולבן. הצבע האדום בכנדיה של רבקה בולט במיוחד, ממקד את עין הצופה ומדגיש את דמותה.

הצעות לסטיליות (לשרת: התמונות בנושא זה)

* הצגת התמונה.

* הבעת רשמים מן התמונה.

* האזנה לקולות: לו היינו שם, אילו קולות היינו שומעים? (קולות הגמלים – נסו לחקות את קולות

תגמולית: קול שקשוק המים בשקת ובבאר, קולות האנשים המשווחים בניהם; קולות השואבים

וקולות הרועים; קולם של רבקה והעבד.)

העלאת השערות: מי הדמות על הגמל?

השמעת סיפור התמונה.

הצעת שם לתמונה, ציון השם שנתן לה האמן.

צויר התמונה.

כיוון השקת והבאר בחומר או בטיינת.

כיוון כדים מחומר והכנת בארות ממכלים שונים.

צביעה ונעטור של כדי חרס מוכנים.

שילוב מדיעים: התנסות במשחקי מים בחצר הגן להמחשת השאיבה.

המחזה של תנוחות שונות להחזקת כדים (ילדים צועדים בקצב מוסיקה לשבזיהם כדים. בהיפסק

המנגינה הם עוצרים ומחזקים את תנועת אחת השואבות מהתמונה).

הכנת תכשיטים ל"רבקה" מחומרים שונים: חמרן, נייר כסף עבה, פימו וכו'.

דיון: איזו מבין התמונות מוצאת חן בעיניך יותר ומדוע.

איזו "רבקה" מוצאת חן בעיניך יותר ומדוע (הדמות האהובה ביותר. אז האדמנות לעמוד על תכונותיה

של רבקה שהיתה דמות צנועה).

הערה: בהצעה האחרונה (הדיון) אפשר לעסוק רק לאחר ההתבוננות בשתי התמונות (לצורך השוואה).

צויר: מארק שאטל, רבקה ליד הבאר,

1931, אוסף מוזיאון שאטל, ניצה, גרמניה

© Photo: KMN - Gerard Blot,

© ADAGP, Paris, 1999

צויר: ברטולומה אסטובן מוריליון, רבקה ואלעזר,

1668, אוסף מוזיאון פראדו, מדריד

© Photo: A.S.A.P / Bridgeman Art Library

תמונות בנושא ברכת יצחק

שתי תמונות של אמנים שונים על נושא אחד.

1. שם התמונה: **יצחק מברך את יעקב**

הצייר: הרמנס רמברנדט, 1606-1669.

צייר וחרט הולנדי, מגדולי אמני אירופה בכל הזמנים. הרבה לאייר את סיפורי המקרא, וכדרכו העניק לדמויות רוחניות והומניות. אלה הושפעו מבקיאותו הרבה במדרשי חז"ל.

נושא התמונה: "ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו, ואמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'" (בראשית כז, כז).

הטכניקה: שמן על בד.

סיפור התמונה

דמותו המוארת של יצחק נמצאת במרכז. התמונה מתרחשת בשעת הברכה, כשידו של יצחק מונחת על ראש יעקב.

ישנם רמזים לבגדי הצייד של יעקב ועל גבו כלי הצייד.

רבקה צופה על הנעשה כשהיא במרכז ההתרחשות, קרובה ליצחק. בצד שמאל, ברקע, מבחינים בדמות נוספת, ייתכן שהיא עשו.

האור מדגיש את מיטתו של יצחק, את פניו ואת גופו (כל אלה מבטאים את תשישותו של יצחק), וכן את בגדי יעקב, את פניה של רבקה וחלק מן השולחן שעליו מונחים היין והמטעמים שהיא הכינה ליצחק.

הצבעים בתמונה

לתמונה צבעים חמים – חום, אדום, צהוב, כתום. הדמויות מובלטות באור ה"נשפך" עליהן על הרקע הכהה.

הניגוד בין הצבע החום כהה של החדר לבין הדמויות הבהירות שבמרכז מבליט את הניגוד בין שני חלקי התמונה. המצעים – הסדין והכריות – בוהקים בלובם ומדגישים את דמותו של יצחק.

שלוש תמונות ו
ישליל

שם התמונה
הצייר ראונו
יחידת שומרי
החומר מול ה
הטכניקות ש
נושא התמונה
בר (בראשית

1. סימוליות
החלום חוש
החלום מאו
המלאכים
בתחילת ה
אין רואים
דמותו מו
בצר ימין
האבטע
במרכז ה
דמותו ש
תצבע ה

2. שם התמונה: יצחק מברך את יעקב

הצייר: מארק שאטאל 1887-1968.
נושא התמונה: "ויאמר יצחק אל יעקב גִּשְׁה נָא וְאֶמְשֶׁךְ בְּנִי, הֲאִתָּה זֶה בְּנִי עָשׂוּ אִם לֹא" (בראשית כ"א, א)
הטכניקה: הדפס (שקע), צבע.

סיפור התמונה
הדמויות מוצגות על פי סדר חשיבותן והדבר מתבטא בגודלן הפיסי: יצחק ורבקה.
דמותו של יעקב מוארת מאוד ואלו בדמותו של יעקב בולטים הפנים והידיים על רקע דמותו הכהה.
יעקב נראה בתמונה זקן, כפי שמעיד הפסוק "וזהו כי זקן יצחק ותכתיף עיניו מראת". ישנה חדגשה
מיוחדת על ידיו, עובדה המבטאת את חשיבותן בשעת המישוש והברכה.
על השולחן מונחים היק והמטעמים שרבקה הכינה ליצחק.
הנוף הנשקף ברקע, הגמל ועץ הדקל מאפיינים נוף מדברי.

הצעות לפעילויות

- * "בעות דגבור ומחשבה" – מניחים שקף על התמונה ומציירים עליו "בעות דגבור ומחשבה". בתוכן כותבים את דברי הילדים (מה אמרות הדמויות, מה הן חושבות ומה הן מרגישות). זוהי הזדמנות לשחרר את הסיפור, לחזור על הברכה כלשונה ולהוסיף מחשבות אישיות של הילדים.
- * השמעת סיפור התמונה.
- * הצעת שם לתמונה והצגת השם שנתן לה האמן.
- * ציור התמונה.

ציור: הרמנס המברנדט, יצחק מברך את יעקב, אוסף מוזיאון לאמנות, ניו יורק

ציור: מארק שאטאל, יצחק מברך את יעקב © ADAGP Paris, 1999

תמונות בנושא חלום יעקב

שלוש תמונות בנושא: שתיים מן מביעות התרשמויות שונות של ראובן רובין והשלישית של אברהם ישכיל.

שם התמונות: חלום יעקב

הצייר: ראובן רובין. נולד ב־1893 בגלץ שברומניה, עלה ארצה ב־1922 והשתקע בירושלים. בן למשפחה יהודית שומרת מצוות. בציור התנ"ך נתן ביטוי לחוויות ולאתגרים אשר העסיקו אותו בדרכו האמנותית: החומר מול הרוח.

הטכניקה: שמן על בד.

נושא התמונות: "ויחלם והנה קָלַם מַצֵּב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלקים עלים וירדים בו" (בראשית כח, יב).

1. סימור התמונה

החלום תופס את מרכז התמונה, והרֵאליה – עץ זית גדול ובעל חיים – משני הצדדים.

החלום מאופיין בלשונות אש בעלות צבעים שמימיים הבהקים בלובנס ובצבעם הזוהר. המלאכים והסלמות מרומזים חלקית בתוך לשונות אש אלו.

בתחתית התמונה שוכב יעקב, נשען על ידו האחת, וכנראה שלמראשותיו יש אבן, שכן ראשו מוגבה אך אין רואים את האבן בבירור.

דמותו מודגשת בקווים לבנים ורכים על רקע כהה. עיניו עצומות כחולם חלום. בצד ימין אפשר להבחין בחמור המלחך עשב.

הצבעים בתמונה

במרכז התמונה מודגש הנושא בשלושה צבעים, לבן צהוב ואדום, ומסביב גווני ירוק וכחול. דמותו של יעקב בולטת מאוד בצבע אדום עז ו"לשונות החלום" כאילו יוצאות מתוכו. הצבע הלבן והצבע הצהוב מתמזגים יחד ויוצרים אווירה הלומית.

2. סיפור התמונה

יעקב נראה שוכב כשלמראשותיו אבן הנראית בכיור. מלאך ה' מופיע בדמות אדם בתוספת כנפיים. הקשר בין החלום לבין יעקב הנו מוחשי בתמונה זו. המלאך אוחז בידו בנוף יעקב. הרֶאָלִיָּה מאופיינת בעץ אית וברמז ליישוב באופן הרחוק. דמות המלאך דמותו של יעקב מוארים מאד על הרקע הכהה. דבר זה יוצר ניגוד ומבליט את הדמויות ברקע נראים שני סולמות, שבאחד מהם יד המלאך מן השמים.

האבנים בתמונה

האבנים הבלטות בתמונה הן כחול ירוק וצהוב. צבעי דמותו של יעקב מתמזגים עם הצבע הירוק של חיבשה, והדמות נוצרת על ידי קו מתאר חום. גם האבן שלמראשותיו מודגשת בצבע חום. המלאך בולט מאוד וממקד את עין הצופה בצבע צהוב עז המקריז גם על בגדיו של יעקב. צבעי הרקע הכחולים ולבן הכנפיים שעליהם יוצרים מראת שמיימי.

ציור: ראובן רובין, תלום יעקב, 1968.
אוסף פרנרד דייטש, ניו יורק, באדיבות בית ראובן

ציור: ראובן רובין, תלום יעקב, 1970.
אוסף דוד וולפסון, לינדון, באדיבות בית ראובן

3. שם התמונה: חלום יעקב

הצייר: אברהם ישכיל.
הסכניקה: שמן על בד.
נושא התמונה: "ויקח מאבני המקום ושם מראשותיו..." [בראשית כח, א].

סיפור התמונה

התמונה מתחלקת לשניים: בחלק אחד נראית האדמה שעליה שוכב יעקב, ובחלק השני – השמים, לשם עולים מלאכי ה' ומשם הם יורדים.

הסולם מקשר בין השניים. בסיסו נמצא באדמה וראשו נוגע בעננים ומגיע השמימה.

יעקב שוכב על האדמה ואבנים למראשותיו. תנוחות ידיו מתחת לראשו ותנוחת רגלו הימנית מבטאים נינוחות. דמותו הלבנה בולטת על הרקע הכהה.

המלאכים עולים בסולם אחד ויורדים בסולם שני. סולם זה מרומז בקו דק בלבד ואינו ברור כמו הסולם הראשון.

המלאכים מתוארים כבני אדם בעלי כנפיים. בגדיהם לבנים, סמל לטוהר ולצוּרָה. שני המלאכים הקרובים ליעקב יוצרים עמו קשר עין וגם גופם מופנה כלפיו, כנראה כדי להדגיש את הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

השמים מיוצגים על ידי העננים המצויירים בלבן בוהק על רקע כהה יותר, ועליו כתובות המילים "ופרצת ימה וקדמה" מתוך ברכת ה' ליעקב.

התמונה נמצאת בתוך מסגרת המורכבת מכמה חלקים. המסגרת צבועה בגווניו שונים, כהים ובהירים. על המסגרת החיצונית מוטבעים פסוקים מברכת ה' ליעקב: "הארץ אשר שכב עליה לך אתננה ולירעד" וגו'.

הצבעים בתמונה

התמונה מאופיינת בשלושה צבעים בולטים: כחול חום ולבן לוונייהם השונים. גם מסגרת התמונה צבועה באותם צבעים.

הניגוד בין הצבעים (הבהיר על הרקע הכהה) מבליט את נושא התמונה.

הסולם כנפיים.

אחת הדמויות.

נוע הירוק של

אדם יעקב, 1968.
גובה: 100 ס"מ, רוחב: 100 ס"מ.

כתם העיניים חלבן ממקד את עיני הצופה בשל סמיכות הצבע ובשל הצורה הסגורה שלהם, בניגוד לעיניים המאופיינים בדרך כלל בקווים רכים יותר. אפשר שכונת האמן הייתה להדגיש את רעיון הפסוק "ויחלם... והנה ה' נצב עליו".

ה' מוסתר כביכול על ידי העיניים אך הוא מיוצג על ידי הכתוב "ופרצת ימה וקדמה וצפה ונבחה".

הצעות לסטיליות

החצעות מתאימות לשלוש התמונות אך רצוי להתחיל בהשוואת שתי התמונות של רובין כדי לחשוף את הילדים לשתי צורות התבטאות שונות של אותו אמן על נושא אחד. לאחר מכן אפשר לחשוות את שלוש התמונות.

* השוואה בין התמונות: הכיטוי השונה שנתן האמן ראובן רובין לנושא בכל אחת מיצירותיו (באחת מובלט החלום בכללותו ובשנייה מובלסת דמות המלאך).

* דיון: איזו יצירה מוצאת חן בעיניך יותר ומדוע.

* איזו יצירה קרובה יותר לסיפור המקראי ומדוע.

* השמעת סיפור התמונה.

* הצעת שם לכל תמונה וציון השם שנתן לה האמן.

* ציור החלום שאהבתי.

* המחזות החלום בתוספת עזרים מתאימים (כנפיים

* למלאכים, סלמנות וכד') ובשילוב מוסיקה מתאימת.

ציור: אברהם ישכיל

חלום יעקב

אוסף סטודיו ישכיל שבת,י

באדיבות משפחת האמן

תמונות בנושא חלומות

1. שם התמונה: חלום יוסף

הצייר: יעקב שטיינהרט.

הסכינה: פחם ומים על נייר.

נושא התמונה: "והנה קמה אלמתי וגם נצבה, והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי" (בראשית ל"ז, ז).

סיפור התמונה

בתמונה שלושה חלקים: השמים מעל, אלומות השיבולים במרכז, ויוסף בתחתית התמונה. יוסף, המודגש באמצעות קווים וכתמי צבע חזקים וכהים מאוד, ממקד את עינו של הצופה, ואילו אלומות השיבולים מודגשות בקווים דקים יותר על רקע לבן. השימוש בצבע לבן, במקום בצבעי חום אדמה התואמים את המציאות, יוצר אווירה של חלום.

שתיים עשרה האלומות, הכפופות קמעה, סובבות סביב האלומה הגדולה והזקופה של יוסף הניצבת במרכז, עובדה המדגישה את רעיון החלום – יוסף מלך ואחיו משתחווים לו, כפי שמסופר במקרא.

יוסף נראה רכון על ידו האחת ועינו עצומות. הוא נראה שקוע בחלומותיו.

הצבעים בתמונה

בתמונה שלושה צבעים: שחור, צהוב ולבן. אופן מריחת הפחם על הנייר מאופיין בקווים בעלי עובי שונה. דמותו של יוסף בולטת בצבע שחור מסיבי. ייתכן שהאמן בחר בצבעוניות זו בשל הקשר לזמן שבו מתרחשת הסיטואציה: יוסף חולם בלילה, וצבע השמים מרמז על כך. צבע האלומות תואם את המציאות והן מודגשות בקווים שחורים.

הצעות לפעילויות

- * השלמת סיפור התמונה.
- * הצעת שם לתמונה וציון השם שנתן לה האמן.
- * ציור התמונה.

2. שם התמונה: חלומות פרעה

הצייר: מארק שאגאל.

נושא התמונה: "ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלומתי ופתר אין אותו, ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו" [בראשית מא, טו].

הסיכויקה: שמן וגואש על בד.

סיכור התמונה

התמונה מתחלקת לשלושה חלקים. גבולות כל חלק מוגדרים בבירור באמצעות צבע וקו.

זוהי יצירה בסגנון נאיבי המתאימה להבנתו של הילד בגיל הרך ותואמת את יצירתו.

המלך, האישה החשוב, תופס מקום גדול ומרכזי בתמונה, כפי שילד רואה בדמיונו דמות של מלך.

המלך יושב על כיסא מלכות, לובש בגדי מלכות עם צווארון מודגש, וכתר על ראשו.

כל סימני המלוכה האלה מבליטים את חשיבותו.

המלך נראה מוטרד והדבר בא לידי ביטוי בהבעת פניו ובתנועות ידיו.

המלך מוצג בצבעים כהים ובולטים.

יוסף מוצג על רקע בהיר יותר והחלום מואר מאוד.

הפרות שעל שפת היאור מוצגות ברמז קל בלבד.

יוסף העומד מול המלך מוצג קטן יותר ממנו, דבר המרמז על סדר החשיבות. דמותו חלקית בלבד, ופניו

וידיו מובלטות על ידי האור. ידיו של יוסף מהוות מרכיב חשוב בהעברת המסר למלך פרעה.

אפשר לחוש בדרשיח המתנהל בין השניים.

הצבעים בתמונה

כאמור, שלושת חלקיה של התמונה מוגדרים גם על ידי הצבע. דמותו של פרעה כהה ביותר ואילו הפרות

העולות מן היאור צבעות בצבעים בהירים, כמעט לבן על רקע לבן תכול.

פניו של פרעה מודגשים היטב על רקע צבע הכיסא האדום כהה, אבל גם בשל הקו התוחם את פניו, כתר

הזהב שעל ראשו והצווארון הלבן.

הירבוניות בצבעים מאפיינת את כל אחד מהאלמנטים בתמונה.

הצעות לפעילויות

- * הצעת רשמים מן התמונה.
- * העלאת השערות: מה משוחזרים השניים ביניהם?
- * משחק תפקידים באזנות (מלך ויוסף) – הדרשה ביניהם.
- * הצעת שם לתמונה ועיון השם שנתן לה האמן.
- * "בועות דיבור ומחשבה" – מניחים שקף על גבי התמונה, מציירים עליו בועות דיבור או מחשבה ובתוךן רושמים את דברי הילדים: מה חושבות הדמויות או מה הן אומרות.
- * צילום התמונה, גזרת אחד מחלקיה והשלמת החסר על ידי הילדים. הם יציירו את פרעה, את יוסף או את החלום על פי התרשמותם האישית.
- * המחזת התמונה בעזרת אביזרים מתאימים (כתר, כסא מלכות וכו').
- * השמעת סיפור התמונה.
- * ציור התמונה.

ציור: מארק שאטאל, 'חלומות פרעה', 1999. ADAGP, Paris.

תמונות בנושא ברכת יעקב למנשה ואפרים

שלוש התמונות הבאות מביאות את התרשמותם של אמנים שונים בנושא אחד.

1. שם התמונה: יעקב מברך את אפרים ומנשה
הצייר: לא ידוע (מתוך הגדת הזהב).

נושא התמונה: "ויוצא יוסף אתם מעם ברכיו, וישתחו לאפיו ארצה" (בראשית מח, יב).
הסכינה: לא ידועה.

סיפור התמונה

ציור נאיבי המתאר את ברכת יעקב למנשה ואפרים. הסיטואציה נראית "מבוימת". הדבר בולט בציור של הכרית, הווילון והדמויות.

בתמונה שני מוקדים: יעקב מצד אחד וכל יתר הדמויות מימין ובמרכז.

מושם דגש על שיכול ידיו של יעקב ופחות מכך על הקשר שלו עם הילדים.

הילדים כורעים ברך, ישובים לפני סבס, נכונים לקבל את הברכה.

תנוחות הגוף, הידיים המושטות קדימה והמבטים – כל אלה מרמזים על ההתכוונות של כולם אל יעקב.

פיהם חתום אך מבטם דרוך ועניניהם "מדברות". לעומת זאת, פיו של יעקב פתוח, והדבר מורה על אמירת הברכה. מבטו מביע שביעות רצון.

הלבוש של הדמויות מאפיין את התקופה.

הצבעים בתמונה

התמונה מורכבת משילוב של צבעים חמים וקרירים: אדום, כחול, ורוד ולבן על רקע זהב. הצבעים עאים ומשלימים זה את זה.

ידיו המשוכללות של יעקב בולטות היטב על רקע השמיכה האדומה.

יו מחשבה ובתוקן

רעה, את יוסף או

© ADAMCIT.F

2. שם התמונה: יעקב מברך את מנשה ואפרים

שם האמן: הרמנס רמברנדט, 1606-1669.

טכניקה: שמן על בד.

נושא התמונה: "ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה, ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים" [בראשית מת, א].

סיפור התמונה

סביר להניח שיעקב מברך את נכדיו ממיטת חוליו על רקע הפסוק המוזכר לעיל. יעקב נראה כשהוא יושב על מיטתו, רמז למחלתו. הוא תשוש ונא בימים פניו חרושות קמטים. יוסף עומד ליד אביו. הקרבה בין שתי הדמויות מובלטת באמצעות הקרבה הפיזית והמבט החם והאוחד של יוסף אל אביו. האם העומדת שותפה למעמד. מבטה המופנה אל ילדיה מביע רוד ויראת כבוד לגודל המעמד. ידיה המשולכות זו בזו מביעות שלווה, רוגע ושבועות רצון. הדמויות לבושות בגדים מהחדרים המתאפיינים בפרטים רבים: קיפולי הבגד, החנשיטיים וכו'. כל הדמויות פונות לעבר הצופה.

האבנים בתמונה

האבנים בתמונה מחלקים את היצירה לשלושה חלקים. דמויותיהם של יעקב, יוסף, מנשה ואפרים מודגשות בצבעים בהירים מאוד ונגוונים רבים של לבן, כשהבולט ביניהם בלבן בגדיו הוא יעקב [לבן מסמל טוהר].

לעומתם, האישה העומדת לצדס וצופה בנעשה מודגשת בבגדיה הכהים בנגוני החום. השמירה מודגשת בנגוני הכתום, צבע התפס את מבטו של הצופה. לאור יש תפקיד חשוב: להדגיש את הדמויות וליצור אווירה של קדושה. האור יוצר שלוש מוקדים בתמונה: יעקב יוסף, אפרים ומנשה, האישה.

3. שם החת

חתימה: מנשה

הטכניקה: א

נושא התמונה

שם אלה יוסף

סיפור החת

בתמונה א

יוסף מנסה

על שיכור

הדמות חת

שם אלה יוסף

בתמונה יוסף

החלון חת

האור חת

3. שם התמונה: יעקב מברך את אפרים ומנשה

הצייר: מארק שאנאל, 1887-1968.

הטכניקה: צבעי גואש.

נושא התמונה: "וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה, שְׁפַל את ידיו כי מנשה הבכור" (בראשית מת, יד).

סיפור התמונה

בתמונה ארבע דמויות. יעקב המשַׁלֵּל את שתי ידיו, נכדיו אפרים ומנשה, ויוסף אביהם. ידו האחת של יוסף מכסה את פניו והשנייה קרובה ללבו. תנוחת הידיים מציינת כנראה התרגשות מודל המעמד ותדהמה על שיכול הידיים. הדמות הקרובה אל הצופה היא זו של מנשה ואחריו אפרים, לפי הכתוב: "ואת שמאלו על ראש מנשה, שְׁפַל את ידיו".

בתמונה יש רמזים מספר למקום שבו התרחש האירוע – חדרו של יעקב. הכיסא הגדול שעליו יושב יעקב, החלון בצד ימין ואבני הקיר שמתחתיו מדגישים שהאירוע התרחש בתוך הבית.

האור ממקד את עיני הצופה ביעקב, הדמות המרכזית בתמונה.

האור מבליט גם את פניו של יוסף ואת פניהם של מנשה ואפרים, אבל לא באותה מידה.

האווירה בתמונה רצינית ודרוכה. יעקב נראה זקן ובא בימים, כדברי הכתוב: "ועיני ישראל כבדו מזָקִן" (מת, י).

הצבעים בתמונה

יעקב בולט בבגדיו הלבנים, המבטאים את האור ואת הטוהר, כנגד הדמויות האחרות שבגדיהן כהים. האמן בחר לצייר כל דמות בצבע אחר וכל צבע מורכב מגוונים רבים.

הצללים מודגשים על ידי קווי מתאר כהים והדבר משווה נפח לתמונה.

האור המקריץ על דמותו של יעקב חוזר בצדה הימני של התמונה – אור זה בוקע מן החלון ויוצר השלמה ואיזון.

הצעות לסטיליות (ההצעות מתאימות לשלוש התמונות)

* הצגת התמונה.

* העלאת רשמים מן התמונה.

ינינו עמו את מנשה

יושתי קמטים. יוסף
ו חחס והאוהד של
ויראת כבוד לגדול

איוטם וכי.

אוי, מנשה ואפרים
ויז חוא יעקב לבן

- * דיון: מתי אני מברכים את ברכת יעקב? מי מברך? (הילדים יספרו חוויות מן הבית)
- * תעלאת השערות: מה חושב יוסף בשעה זו של הברכה? מה חושבים ומה מרגישים אפרים ומנשה?
- * המחזה: קבוצות ילדים ימחיזו את הסיטואציה תוך חיקוי התמונה על כל פרטיה (הדגשת שיפול הדיים). ברקע אפשר להשמיע קלטת של נוסח הברכה על פי העדות השונות "ישמך אלקים..."

- * השמעת סיפור התמונה.
- * הצעת שם לתמונה וציון השם שנתן לה האמן.
- * ציור התמונה.
- * השוואה בין התמונות:
- מה ליבשות הדמויות בכל אחת מהתמונות?
- מה אפשר ללמוד מותחוות הגוף ומתנועות הדיים של הדמויות בכל אחת מהתמונות?
- * איזו תמונה מוצאת חן בעיניך יותר ומדוע?

ציור: מארק שאטל
 יעקב מברך את אפרים ומנשה, 1931.
 © ADAGP, Paris, 1999

יעקב מברך את מנשה ואפרים.
 המרת הזהב, הספרייה הבריטית, לונדון.
 © The British Library, Add.Ms
 27210, folio 56b

ציור: הרמנס רמברנדט,
 יעקב מברך את מנשה ואפרים, 1656,
 אוסף הגלריה לאמנות, קאסל.
 © Photo: A.S.A.P / Bridgeman Art Library